

MILENIJNE CELE ROZWOJU INSTRUMENTEM ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU W KRAJACH ROZWIJAJĄCYCH SIĘ

Przemysław Deszczyński

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Abstrakt. Podczas Szczytu Milenijnego w 2000 roku w Nowym Jorku 189 państw członkowskich ONZ przyjęło Deklarację Milenijną. Zawiera ona Milenijne Cele Rozwoju, które stanowią swoistą mapę na drodze do realizacji pomocy rozwojowej opartej na zrównoważonym rozwoju w krajach rozwijających się. Temu problemowi poświęcono niniejszy artykuł.

Słowa kluczowe: Milenijne Cele Rozwoju, zrównoważony rozwój, kraje rozwijające się

WSTĘP

Problem ogromnych dysproporcji ekonomicznych pomiędzy bogatymi państwami wysoko rozwiniętymi, a biednymi krajami rozwijającymi się stanowi od wielu już dekad jedno z najważniejszych wyzwań, przed jakimi stoi gospodarka światowa i społeczność międzynarodowa. Sukces planu Marshalla w zniszczonej wojną Europie spowodował, że ogromne nadzieje wiązano ponownie z pomocą gospodarczą, świadczoną tym razem dla krajów rozwijających się, a zwłaszcza ze szczególną jej formą – pomocą rozwojową. Spodziewano się, że przyczyni się ona do likwidacji występujących w krajach rozwijających się strukturalnych niedoborów w postaci dewiz, kapitału, żywności czy wreszcie wykwalifikowanej siły roboczej.

Lata mijały, a nierówność ekonomiczna między krajami wysoko uprzemysłowionymi i rozwijającymi się, pomimo wzrostu świadczeń państw Zachodu, zamiast się zmniejszać, wprost przeciwnie – zwiększała się, także w absolutnym wymiarze potwornej nędzy, liczonej liczbą ludzi niedożywionych i umierających z głodu. Codziennie

z głodu i niedożywienia tracą życie 24 tysiące osób, przede wszystkim dzieci. Rocznie około pół miliona matek umiera podczas porodu z powodu braku opieki medycznej. Poniżej granicy biedy, która wynosi 2 USD na dzień, żyje połowa ludzkości. Oznacza to w rzeczywistości wykluczenie z życia społecznego, ekonomicznego i politycznego [Bundesregierung... 2001].

Wysoce niezadowolające efekty pomocy rozwojowej, pogłębiająca się katastrofalna sytuacja gospodarcza wielu krajów rozwijających się w ostatnich dwóch dekadach XX wieku, upadek systemu bipolarnego, otwarcie się Chin na gospodarkę światową i ich aktywne uczestnictwo w procesie globalizacji, wkraczanie społeczności międzynarodowej w trzecie milenium wszystko to razem przyczyniło się do przyjęcia przez 189 państw członkowskich ONZ podczas Szczytu Milenijnego w 2000 roku w Nowym Jorku Deklaracji Milenijnej. Zawiera ona Milenijne Cele Rozwoju (*Millennium Development Goals – MDGs*), które stanowią swoistą mapę na drodze do realizacji pomocy opartej na zrównoważonym rozwoju w krajach rozwijających się. Temu problemowi poświęcono niniejszy artykuł.

MILENIJNE CELE ROZWOJU

Wprawdzie na forum ONZ przyjmuje się wiele deklaracji i rezolucji, które później trudno zrealizować lub wyegzekwować¹ w nakreślonej perspektywie czasowej, ale nie zmienia to faktu, że dokonał się tutaj jakościowy przełom. Istnieje zasadnicza różnica między zaleceniami, tak jak to było w przypadku Komisji Lestera Bowlesa Pearsona, Willy'ego Brandta a Deklaracją podpisaną aż przez 189 państw. Poza tym MDGs zawierają konkretne zobowiązania i nawet jeśli od początku było wiadomo, że nie da się ich w terminie w pełni zrealizować (tak jak do dnia dzisiejszego większość państw wysoko rozwiniętych nie zrealizowała postulatów Komisji Pearsona, a następnie Brandta o konieczności przekazywania 0,7% PKB na pomoc rozwojową), to jednak stanowią one ważne wytyczne, co do kierunków i sposobów udzielania pomocy rozwojowej dla sygnatariuszy Deklaracji Milenijnej, zarówno dawców, jak i biorców [Development... 2010]. Przykładowo czołowy donator, jakim jest RFN opracowała na podstawie MDGs „Aktionsprogramm 2015” przyjęty przez rząd Gerharda Schrödera już 4 kwietnia 2001 roku [Aktionsprogramm... 2003]. Dla wielu rządów krajów rozwijających się Milenijne Cele Rozwoju są swoistą busolą i dokumentem, na który mogą się powoływać inicjując programy i projekty w ramach pomocy rozwojowej i żądając od państw wysoko rozwiniętych środków na ich realizację.

Milenijne Cele Rozwoju obejmują osiem celów i osiemnaście zobowiązań (tab. 1). Pierwsze sześć celów ma bardzo konkretny wymiar, zwłaszcza że są one powiązane z jeszcze bardziej konkretnymi zobowiązaniami – z określoną do 2015 roku perspektywą czasową. Można oczywiście dyskutować, na ile przyjęte zobowiązania są realne [Die Millennium... 2006], ale trudno się dziwić, że przyjęto okres 15 lat. Wymiar tak wielkich problemów, jak szanse na przeżycie bądź też nie milionów ludzi (zwłaszcza w kontekście celu czwartego dotyczącego ograniczenia umieralności dzieci) jest, pa-

¹ Na przykład do dnia dzisiejszego nie wyegzekwowano rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 242 o konieczności wycofania się Izraela z ziem okupowanych w wyniku wojny czerwcowej z 1967 roku [Deszczyński i Gawrzyał 1990, s. 15].

trząc na tę kwestię z czysto ludzkiej, a nie ekonomicznej strony, i tak stanowczo za krótki.

Tabela 1. Milenijne Cele i Zobowiązania Rozwoju

Cele	Zobowiązania
1. Wyeliminować skrajne ubóstwo i głód	Do 2015 roku zmniejszyć o połowę liczbę ludzi o dochodzie nie przekraczającym 1 USD dziennie (w porównaniu z 1990 rokiem) Do 2015 roku zmniejszyć o połowę liczbę głodujących ludzi
2. Zapewnić powszechne nauczanie na poziomie podstawowym	Do 2015 roku zapewnić wszystkim dzieciom przynajmniej wykształcenie podstawowe
3. Promować równość płci i awans społeczny kobiet	Do 2015 roku wyeliminować nierówny dostęp płci na wszystkich stopniach edukacyjnych a do 2005 roku do pierwszego i drugiego stopnia
4. Ograniczyć umieralność dzieci	Do 2015 roku zmniejszyć o 2/3 wskaźnik umieralności dzieci w wieku do lat 5 (w porównaniu z 1990 rokiem)
5. Poprawić opiekę zdrowotną nad matkami	Do 2015 roku zmniejszyć o 3/4 wskaźnik umieralności matek
6. Ograniczyć rozprzestrzenianie się HIV/AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych	Do 2015 roku powstrzymać rozprzestrzenianie się HIV/AIDS i ograniczyć liczbę nowych zakażeń Do 2015 roku powstrzymać rozprzestrzenianie się malarii i innych groźnych chorób i ograniczyć liczbę zachorowań
7. Zapewnić ochronę środowiska naturalnego	Wprowadzić zasady zrównoważonego rozwoju w krajowych programach i zapobiegać dalszemu niszczeniu środowiska naturalnego Do 2015 roku zmniejszyć o połowę liczbę ludzi pozbawionych stałego dostępu do czystej pitnej wody Do 2020 roku osiągnąć znaczącą poprawę warunków życia przynajmniej dla 100 milionów mieszkańców slumsów
8. Stworzyć globalne partnerskie porozumienie na rzecz rozwoju	Stworzyć transparentny i nikogo niedyskryminujący system handlowy i finansowy Wyjść naprzeciw szczególnym potrzebom najsłabiej rozwiniętych państw – LLDC, m.in. przez zniesienie cel i kontyngentów na towary przez nie eksportowane, zwiększenie skali redukcji długów, umorzenie długów zaciągniętych w ramach ODA Uwzględnić szczególne potrzeby śródlądowych krajów rozwijających się i położonych na małych wyspach Rozwiązać problem zadłużenia krajów rozwijających się przez podjęcie narodowych i międzynarodowych kroków, służących utrzymaniu ich długookresowej zdolności do spłaty zadłużenia We współpracy z krajami rozwijającymi się zapewnić młodym ludziom miejsca pracy w warunkach godnych i produktywnych We współpracy z branżą farmaceutyczną zapewnić niezbędne lekarstwa i pomoc medyczną We współpracy z sektorem prywatnym udostępnić krajom rozwijającym się nowe technologie, zwłaszcza informacyjne i komunikacyjne

Źródło: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Host.aspx?Content=Indicators/OfficialList.htm>.

MDGs towarzyszą nie tylko konkretne cele i zobowiązania. Równocześnie wypracowano całą siatkę wskaźników, na podstawie których można kontrolować realizację tych przyjętych. Na oficjalnej Liście ONZ z 18 sierpnia 2006 roku znalazło się 48 wskaźników. Przykładowo, realizację celu nr 1 – „Wyliminować skrajne ubóstwo i głód” – można badać za pomocą pięciu wskaźników, między innymi, jak zmienia się udział ludności o dochodzie nie przekraczającym 1 USD dziennie, czy też jaki jest udział jednej piątej najbiedniejszych osób w DNB, odsetek dzieci z niedowagą ludności poniżej pięciu lat [<http://mdgs.un.org> (18.8.2006)...]. Cel nr 2 – „Zapewnić powszechne nauczanie na poziomie podstawowym” – kontroluje się za pomocą trzech wskaźników, między innymi indeksem alfabetyzacji dorosłych, udziału pierwszoklasistów, którzy kończą pięć klas.

Nawet bardziej ogólne cele – nr 7, a zwłaszcza nr 8 – też są poddawane mierzalnej ewaluacji. Przykładowo, cel nr 8 – „Stworzyć globalne partnerskie porozumienie na rzecz rozwoju”, a w jego ramach zobowiązanie „nr 13” – „Wyjść naprzeciw szczególnym potrzebom najsłabiej rozwiniętych państw – LLDC, m.in. przez zniesienie ceł i kontyngentów na towary przez nie eksportowane, zwiększenie skali redukcji długów, umorzenie długów zaciągniętych w ramach ODA” – można kontrolować, między innymi, za pomocą wskaźnika procentowego udziału bezcłowego globalnego importu (wyrażonego wartościowo z wykluczeniem broni i uzbrojenia) państw wysoko rozwiniętych z krajów rozwijających się i LLDC, udziału procentowego wartości eksportu towarów i usług w obsłudze długów czy też świadczeń ODA netto łącznie i dla LLDC oraz udziału procentowego DNB dawcy.

Wprawdzie w sposób bezpośredni w MDGs jest mowa o zrównoważonym rozwoju jedynie w przypadku celu nr 7, dotyczącego ochrony środowiska naturalnego, ale również urzeczywistnienie pozostałych celów w praktyce oznacza w rezultacie właśnie propagowanie i dążenie do ich osiągnięcia. Zrównoważony rozwój najczęściej definiuje się bowiem jako samodzielny rozwój w oparciu o efektywne wykorzystanie dostępnych zasobów (*self-reliance*) w taki sposób, aby każdorazowo dostosować go do specyfiki kultury, historii i ekologii poszczególnych krajów [Deszczyński 2001]. Jego granice wewnętrzne wyznacza zaspokojenie podstawowych potrzeb człowieka, zewnętrzne natomiast – zachowanie i nie obciążanie środowiska naturalnego.

W strategii odwołującej się do wartości ekologicznych odrzuca się zatem tradycyjny sposób rozumienia rozwoju gospodarczego, w tym również uniwersalne czynniki produkcji z nim związane, takie jak: kapitał, praca, technologia. Celem nie jest dążenie do – jak to nazywano – osiągnięcia coraz wyższych abstrakcyjnych wskaźników PKB czy też stopy inwestycji, lecz polepszenie sytuacji konkretnej grupy ludzi, która żyła dotychczas na danym terytorium, wyznawała taki, a nie inny system wartości i dysponowała określonymi zasobami gospodarczymi. I właśnie w tym duchu przyjęto MDGs.

Do idei zrównoważonego rozwoju bezpośrednio nawiązano też w trzech zobowiązaniach towarzyszących celowi nr 7. Postuluje się wprowadzenie zasady zrównoważonego rozwoju w krajowych programach i zapobieganie dalszemu niszczeniu środowiska naturalnego oraz, do 2015 roku, zmniejszenie o połowę liczby ludzi pozbawionych stałego dostępu do czystej pitnej wody, a do 2020 roku osiągnięcie znaczącej poprawy warunków życia przynajmniej dla 100 mln mieszkańców slumsów.

W MDGs tak wiele miejsca poświęcono problematyce zrównoważonego rozwoju w sytuacji wzrastającej świadomości wśród elit politycznych i gospodarczych Zachodu, że kraje rozwijające się nie są same zdolne pokonać narastających problemów ekono-

micznych i społecznych, z jakimi przyszło się im zmierzyć. Ich dalsza agregacja w najbardziej pesymistycznym scenariuszu zagraża nawet podstawom naszej cywilizacji. Kraje rozwijające się, dążąc bowiem za wszelką cenę do przełamania niedoboru dewiz czy też spłaty zaciągniętych uprzednio kredytów, nadmiernie eksploatują swoje zasoby naturalne, np. masowo wycinając lasy tropikalne, które spełniają istotną rolę w absorpcji CO₂. Pomimo udzielanej przez państwa DAC (*Development Assistance Committee* – Komitet Pomocy Rozwojowej) pomocy rozwojowej szacuje się, że i tak wycina się w krajach rozwijających się 140 tys. km² lasów tropikalnych rocznie.

Istotną rolę w przyjęciu MDGs odegrał Raport Światowej Komisji Ochrony Środowiska i Rozwoju ONZ, kierowanej przez byłą premier Norwegii, G.H. Brundtland. W przedłożonym w 1987 roku dokumencie, nieprzypadkowo nazwanym „Nasza Wspólna Przyszłość”, chodziło o uświadomienie społeczeństwu, w tym przede wszystkim politykom, ekonomistom i reprezentantom środowisk biznesowych, że:

- zaspokojenie bieżących potrzeb nie może ograniczać możliwości ich zaspokojenia w przyszłości,
- musi obowiązywać międzypokoleniowa solidarność i równość, tzn. osiągnięcie konsumpcji na odpowiednim poziomie dzisiaj jest tak samo ważne jak jej zapewnienie przyszłym pokoleniom [Our Common... 1987].

Raport Brundtland przyczynił się do przyjęcia w 1992 roku w Rio de Janeiro, podczas Konferencji Ochrony Środowiska i Rozwoju Narodów Zjednoczonych, Agendy 21. Ogłoszono w niej, w ramach programu „Stulecie Ekologii”, wiele przedsięwzięć skierowanych na ochronę środowiska. Powołano, między innymi, Komisję Zrównoważonego Rozwoju (*Commission for Sustainable Development* – CSD).

PRZEDSIĘWZIĘCIA STYMULUJĄCE REALIZACJĘ MILENIJNYCH CELÓW ROZWOJU

W okresie 2000-2005 odbyły się międzynarodowe konferencje poświęcone realizacji Deklaracji Milenijnej i Milenijnych Celów Rozwoju. W listopadzie 2001 roku w ramach rundy Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organization* – WTO), w Doha toczyły się negocjacje dotyczące liberalizacji handlu, przede wszystkim dostępu do rynków zbytu dla produktów rolnych z krajów rozwijających się. Zakończyły się one niepowodzeniem, podobnie jak szczyt WTO w Hongkongu w grudniu 2005 roku, przy czym w tym ostatnim przypadku przyjęto inicjatywę „Pomoc dla handlu” (*Aid-for-Trade*). Polega ona na stworzeniu zdolności do generowania wymiany handlowej i jej zarządzania, dzięki środkom pomocy rozwojowej.

W 2002 roku odbyła się w Monterrey konferencja poświęcona finansowaniu rozwoju oraz w Johannesburgu miał miejsce światowy szczyt dotyczący zrównoważonego rozwoju w kontekście przeglądu realizacji Deklaracji z Rio de Janeiro z 1992 roku, a także MDGs. W Konsensusie z Monterrey (*the Monterrey Consensus*) wskazano, że dla osiągnięcia MDGs trzeba podjąć działania w sześciu obszarach, tak aby:

- 1) zmobilizować zasoby własne krajów rozwijających się,
- 2) zmobilizować międzynarodowe zasoby, w tym bezpośrednie inwestycje zagraniczne i inne przepływy prywatnego kapitału,
- 3) zintensyfikować międzynarodową wymianę handlową,

- 4) zintensyfikować międzynarodową współpracę finansową i techniczną,
- 5) podjąć działania dążące do zmniejszenia zadłużenia zewnętrznego,
- 6) rozwiązać kwestie systemowe, tzn. zwiększyć spójność i zgodność, międzynarodowych systemów monetarnych, finansowych i handlowych [<http://www.unic.un.org.pl/icfd/monterrey.php>].

Jeszcze bardziej bogaty w wydarzenia związane z realizacją MDGs okazał się 2005 rok. Obok Światowego Szczytu w Nowym Jorku, spotkania G-8 w Gleneagles, na przełomie lutego i marca 2005 roku 96 państw i 26 organizacji zajmujących się pomocą rozwojową przyjęło Deklarację Paryską (*Paris Declaration on Aid Effectiveness*). Zawiera ona 56 zobowiązań i 12 wskaźników umożliwiających dokonanie kontroli ich realizacji, a przede wszystkim pięć podstawowych zasad, które należy uwzględnić udzielając pomocy rozwojową [Paris Declaration... 2005].

Pierwsza zasada – *ownership* – ma na celu zagwarantowanie upodmiotowienie krajów rozwijających się. Jest to o tyle ważne, że dotychczas, mimo licznych deklaracji, w tym także swego czasu mocno akcentowanej zasady partnerstwa, stroną dominującą i dyktującą warunki byli w rzeczywistości donatorzy. Teraz ma się to zmienić. Kraje rozwijające się są lepiej zorientowane co do własnych potrzeb gospodarczych i społecznych, form i zakresu pomocy rozwojowej. To one mają decydować, co jest dla nich priorytetem – osiągnięcie za wszelką cenę abstrakcyjnych ekonomicznych wskaźników, czy może jednak przede wszystkim polepszenie poziomu życia konkretnej grupy ludzi zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Upodmiotowienie krajów rozwijających się umożliwi też koordynowanie przedsięwzięć regionalnych i lokalnych, inicjowanych przez różne państwa i organizacje międzynarodowe udzielające pomocy rozwojowej. Z kolei państwa wysoko rozwinięte powinny służyć dobrą radą, a przede wszystkim wzmacniać strukturę instytucjonalną beneficjentów, bez której zasada *ownership* pozo- stanie jedynie na papierze.

Dwie następne zasady – dostosowanie i harmonizacja – są adresowane do dotychczasowych donatorów, aby zechcieli udzielając pomocy rozwojowej uwzględnić obowiązujące już u beneficjentów strategie rozwojowe, instytucje i procedury. Dzięki temu zmniejszy się prawdopodobieństwo wystąpienia bariery instytucjonalnej po stronie krajów rozwijających się. Równocześnie harmonizacja oznacza konieczność koordynowania wspólnych przedsięwzięć dawców, zarówno jeśli chodzi o poszczególne kraje rozwijające, jak i problemy, które chcą one rozwiązywać za pośrednictwem pomocy rozwojowej.

Zasady zarządzania na rzecz rezultatów i wzajemna odpowiedzialność są skierowane do obydwu stron uczestniczących w pomocy rozwojowej. Pierwsza zasada ma na celu doskonalenie procesu decyzyjnego i dyscyplinowanie zarządzania środkami pomocowymi. Druga natomiast czyni odpowiedzialnymi za realizację zaplanowanych rezultatów rozwojowych zarówno dawców, jak i beneficjentów.

Przyjęcie Deklaracji Paryskiej miało na celu zwiększenie skuteczności pomocy rozwojowej. Chodzi tutaj o ocenę podjętych przez donatora inicjatyw w zakresie pomocy rozwojowej w konkretnym miejscu i czasie, z uwzględnieniem stopnia zrealizowania przyjętych założeń, oczekiwań własnych i beneficjenta, zgodności celów zadeklarowanych na forum międzynarodowym, np. jeśli chodzi o realizację Milenijnych Celów Rozwoju w zakresie zrównoważonego rozwoju. Możliwość oceny skuteczności dotyczy zatem różnych form pomocy rozwojowej, a w jej ramach – przedsięwzięć, dzięki czemu

staje się ona realna nawet w warunkach słabo rozwiniętego państwowego systemu sprawozdawczości krajów rozwijających się.

Przykładowo, można zbadać, na ile było skuteczne wybudowanie ujęcia wody pitnej w miejscowości X, w kraju Y, w oparciu o kryteria z góry przyjęte w projekcie inwestycyjnym, np. z punktu widzenia długookresowej sprawności urządzenia do pobierania wody, jego wydajności, wpływu na sytuację zdrowotną ludności korzystającej z tego ujęcia itp. oraz ile ten projekt kosztował i czy został wybudowany w zakładanym czasie, zgodnie z przyjętym preliminarzem środków finansowych. W podobny sposób można badać skuteczność urzeczywistniania programu, zakładającego w miejscowości X, w kraju Y objęcie przynajmniej wykształceniem podstawowym wszystkich dzieci, w tym również dziewczynek. Można analizować, w jakim procencie udało się to osiągnąć w odniesieniu do chłopców i dziewczynek odpowiednio w pierwszym roku nauki i kolejnych latach. W przypadku braku skuteczności powinno się wyciągnąć wnioski natury ogólnej, tak aby w podobnych przypadkach nie powielać tych samych błędów.

W tym kierunku podjęto też wysiłki podczas Forum w Akrze w 2008 roku. W dokumencie zwanym Programem Działań z Akry wezwano do gruntownej zmiany stosunków między krajami partnerskimi a donatorami, zalecając podczas udzielania pomocy rozwojowej:

- 1) korzystanie w pierwszej kolejności z systemów kraju partnerskiego,
- 2) zachowanie przewidywalności i transparentności, aby ułatwić beneficjentom budżetowanie, planowanie i wdrażanie ich strategii rozwojowych,
- 3) określenie jej warunków wspólnie z beneficjentami na podstawie ich własnych planów rozwojowych, co w istocie stanowi fundamentalną zmianę,
- 4) dokonanie wyraźnego i istotnego postępu w zakresie odchodzenia od jej wiązania,
- 5) zmniejszenie jej rozdrobnienia przez poprawę podziału pracy wewnątrz krajów i między nimi [Development... 2009, Agenda... 2008].

Problemu zrównoważonego rozwoju w krajach rozwijających się nie da się rozwiązać jedynie w oparciu o rachunek ekonomiczny, teorie ekonomii rozwoju, wiedzę i doświadczenie ekonomistów. Potrzebne jest tutaj interdyscyplinarne podejście i świadomość istnienia europocentrycznych obciążeń, skutecznie uniemożliwiających wypracowanie rozwiązań adekwatnych do gospodarczej, politycznej i społecznej rzeczywistości występującej w tych państwach. Dokonując przeglądu celów pomocy rozwojowej na przestrzeni ostatnich pięćdziesięciu lat wyraźnie widać ich ewolucję – od instrumentalizacji, w której w mniej lub bardziej zawołowany sposób realizowano bieżące cele polityczne i ekonomiczne donatorów do coraz większego uwzględniania nie tylko deklaratywnie, lecz także w praktyce udzielania pomocy rozwojowej interesów beneficjentów. Zbyt mało upłynęło jeszcze czasu, aby przesądzać, czy jest to tylko taktyczna zmiana ze strony państw wysoko rozwiniętych, czy jednak ma ona strategiczny charakter i przyniesie oczekiwane pozytywne zmiany w krajach rozwijających się, porównywalne z tymi, jakie osiągnięto dzięki pomocy w ramach Planu Marshalla po II wojnie światowej w Europie Zachodniej.

ZAKOŃCZENIE

W przeszłości dominował pogląd, że dla naszej cywilizacji nie istnieją w zasadzie granice ekonomiczno-technologicznego postępu, a osiągnięty poziom cywilizacji materialnej utożsamiano z wielkim zwycięstwem człowieka nad naturą. Dopiero u progu lat siedemdziesiątych XX wieku pojawiły się pierwsze krytyczne refleksje. Zaczęto głębiej zastanawiać się nad całokształtem zjawisk, jakie mogą towarzyszyć dalszemu niepohamowanemu wzrostowi gospodarczemu świata i propagowaniu konsumpcyjnego stylu życia, tak charakterystycznego dla Zachodu i chętnie przejmowanego (syndrom efektu demonstracji konsumpcji) przez społeczeństwa krajów rozwijających się. Elity intelektualne, a w ślad za nimi i polityczne, coraz bardziej uświadamiały sobie doniosłość zachodzących zmian (zwłaszcza w dłuższej perspektywie) między skalą działalności gospodarczej i rosnącymi dążeniami do dalszego postępu materialno-cywilizacyjnego z jednej strony, a możliwościami zachowania środowiska przyrodniczego oraz zaopatrzenia w surowce naturalne, paliwa i inne potrzebne człowiekowi zasoby z drugiej strony. Za jedną z najistotniejszych spraw uznano właśnie propagowanie zrównoważonego rozwoju.

Szczególnie ważne znaczenie ma ono w przypadku krajów rozwijających się, ze względu na obszar terytorialny, jaki one zajmują oraz potencjał demograficzny, a także brak szeroko rozumianej infrastruktury (nie tylko tej materialnej i społecznej, lecz także prawnej), która byłaby zabezpieczeniem dla zrównoważonego rozwoju. Przełomową cezurą stał się tutaj rok 2000. Przyjęto wówczas MDGs, w których uwzględniono interesy krajów rozwijających się, w tym także w kontekście preferowania zrównoważonego modelu rozwoju.

LITERATURA

- Agenda for Action. 2008. 3rd High Level Forum on aid effectiveness, Accra, 1-7.
- Aktionsprogramm 2015. 2003. BMZ – Materialien 106, 2. unveränderte Auflage, Bonn, 1-47.
- Armutsbekämpfung – eine globale Aufgabe. Aktionsprogramm 2015. Der Beitrag der Bundesregierung zur weltweiten Halbierung extremer Armut, Bonn. 2001.
- Deszczyński P., 2001. Kraje rozwijające się w koncepcjach ekonomicznych SPD. Doktryna i praktyka. Wyd. AE, Poznań.
- Deszczyński P., Gawrzyła A., 1990. Państwa niemieckie wobec konfliktu na Bliskim Wschodzie, Zesz. Nauk. AE Pozn. 191, 15.
- Development Co-operation Report 2009. 2009. Organization for Economic Cooperation and Development, Journal on Development.
- Development Co-operation Report 2010. 2010. Organization for Economic Cooperation and Development, Journal on Development 197.
- Die Millennium – Entwicklungsziele. Entwicklungspolitischer Königsweg oder ein Irrweg? 2006. Eds F. Nuscheler, M. Roth. Dietz – Verlag, Bonn.
- [http://mdgs.un.org\(18.8.2006\)/unsd/mdg/Host.aspx?Content=Indicators/OfficialList](http://mdgs.un.org(18.8.2006)/unsd/mdg/Host.aspx?Content=Indicators/OfficialList).
- <http://www.unic.un.org.pl/icfd/monterrey.php>.
- Paris Declaration on Aid Effectiveness, Ownership, Harmonisation, Alignment, Results and Mutual Accountability. 2005. Organization for Economic Cooperation and Development, Paris, 4-8.